

N:o 14.

Ank. till Riksd. kansli den 20 april 1904, kl. 1 e. m.

Första Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med hemställan om sådan ändring i fångarbetet, att det för de blinda oundärliga korgmakeriet ej vidare må förekomma i fångelserna, samt att vanföras och lyttas arbete ej må nedtryckas af konkurrens genom utlämnande af det billiga fångarbetets alster i den allmänna marknaden.

Med anledning af en inom Andra Kammarerna af herr *S. A. Hedin* väckt motion, n:o 217, har Andra Kammarerna på hemställan af sitt andra tillfälliga utskott för sin del beslutat, att »Riksdagen skulle ingå till Kungl. Maj:t med hemställan om sådan ändring i föreskrifterna rörande fångarnes sysselsättning, att det för de blinda oundärliga korgmakeriet ej vidare må förekomma i fångelserna till försäljning i den allmänna marknaden, äfvensom att i öfrigt vanföras och lyttas arbete må i största möjliga mån skyddas mot konkurrens med fångarbetet.»

Sedan beslutet delgifvits Första Kammarerna, har denna hänvisat ärendet till behandling af sitt andra tillfälliga utskott.

Det utlåtande, som Andra Kammarens utskott i ärendet afgifvit, är af följande lydelse:

»Till utskottet har hänvisats en af herr *S. A. Hedin* i Andra Kammarerna väckt motion, n:o 217, hvaruti föreslås, att Riksdagen måtte besluta en hemställan till Kungl. Maj:t om sådan ändring i fångarbetet,

att det för de blinda outhärliga korgmakeriet ej vidare må förekomma i fängelserna samt att i öfrigt må i största möjliga mån förebyggas, att vanföras och lyttas för deras utkomst väsentliga arbeten, som ej kunna mot andra utbytas, nedtryckas af konkurrens med det billiga fångarbetets i den allmänna marknaden utlämnade alster.

Motionären, som framhåller, att frågan om fångarbetets konkurrens med det fria arbetet är en gammal fråga, påpekar att denna konkurrens, särskildt från en af de mindre industrierna — korgmakeriet — länge varit föremål för mycket bekymmer och en klagan, som torde få erkännas vara ännu mer berättigad än åtskilliga andra yrkesutöfvares. Klagomålen från korgmakeriet hade äfven i sin mån föranlett den motion (n:o 226), som motionären år 1896 väckt i Andra Kammaren, i hvilken motion föreslagits en anhållan, att Kungl. Maj:t ville låta anställa en utredning om fångarbetets lämpligaste anordning med hänsyn till dess ändamål i och för fångvården äfvensom konkurrensen med det fria arbetet. Denna motion hade af Andra Kammaren enhälligt bifallits, hvaremot densamma — på grund af den framskridna tiden — icke blifvit af Första Kammaren behandlad.

Anledningen till den nu föreliggande motionen vore emellertid icke klagomålen öfver fångarbetets för ett *svagt* yrke mycket besvärande konkurrens med det fria arbetet i allmänhet inom detta yrke. Nu förelåge en särskild omständighet, som i barmhärtighetens namn syntes vara så befallande, att den ej kunde lämnas å sido. Det vore för en viss del af de fria arbetarne inom korgmakeriyrket, nämligen de blinda, motionären ville anhålla, att staten ej måtte konkurrera om den arbetsförtjänst, hvarmed dessa så olyckligt lottade medmänniskor sökte lifnära sig. Korgmakeriet vore så godt som det enda lämpliga arbetet för blinda, men konkurrensen blefve för de blinda arbetarne naturligtvis ännu svårare än för öfriga fria arbetare, när en entreprenör af fångarbetet köpte sin arbetskraft så billigt, som motionären i sin motion år 1896 påvisat.

Staten, som icke kunde anses hafva uppfyllt sin skyldighet mot de blinda genom att gifva dem en för dem afpassad skoluppfostran, handlade i strid mot sin skyldighet, då den försvårade de blindas arbete för sin utkomst genom konkurrens på den allmänna marknaden med det billiga fångarbetets alster.

Beträffande frågan om arbetsdriftens anordnande i allmänhet inom våra fängelser, har utskottet fått mottaga en synnerligen sakrik utredning af chefen för fångvården, generaldirektören Wieselgren, hvilken utredning bifogas detta utlåtande. Af denna utredning, till hvilken utskottet hänvisar, framgår, bland annat, att Kungl. Maj:t vid inrättandet af de första cellfängelserna, genom bref den 22 december 1846, på grund af en rikets ständers skrifvelse bestämde, att då den frie arbetarens skäligen anspråk icke borde förnärmas, skulle inom fängelserna företrädesvis verkställas de arbeten, som vore för fångvårdens och statens egna behof användbara samt fångarna i öfiigt sysselsättas med tillverkning af varor, mindre vanliga i orten. Af flere skäl kunde emellertid denna bestämmelse under då rådande förhållanden icke genomföras, och genom kungligt bref den 23 februari 1858 blef densamma jämväl försatt ur kraft. Fängelserna öppnades för äfven handtverksarbeten och, trots sedermera då och då upprepade framställningar om skydd mot fängelsearbetet, hade 1846 års restriktioner icke återupplifvats. Sedan emellertid genom lagen den 24 juli 1892 tiden för tillämpning af enrumsfängelset utsträckts från två till fyra år, med afdrag af en fjärdedel, hade — enligt generaldirektörens framställning — behofvet af en ny anordning af arbetsdriften gjort sig gällande, en anordning, som ock läte sig genomföras, om blott fångpersonalen så fördelades på de olika fängelserna efter strafftid, ålder m. m., att fångförvaltningen blefve i stånd att i hvart af de sålunda använda fängelserna för statens behof göra sig fångarnas arbetskraft till godo. En af förutsättningarna härför vore upphörandet af allt samband mellan arbetsvinsten å fångarbetet och fängelsefunktionärernas aflöningsförmåner. Sedan detta mångåriga önskemål numera genom 1902 och 1903 års Riksdagars bifall till Kungl. Maj:ts propositioner om ändrade stater för föreståndare och bevakningspersonal vid länens enrumsfängelser ändtligen vunnits, hade fångvårdsstyrelsen den 14 september 1903 aflåtit till Kungl. Maj:t en underdånig skrifvelse med förslag om åtgärder, hvarigenom en tillfredsställande anordning af arbetsdriften i fängelserna skulle komma till stånd samt inom fängelserna, på sätt 1846 års ständer begärde, företrädesvis utföras arbeten, som vore för statens egna behof användbara.

Fångvårdsstyrelsens nämnda skrifvelse, som jämväl blifvit i afskrift utskottet tillställd, har utskottet funnit innehålla en så omfattande utredning af frågan om arbetsdriftens i fängelserna anordnande i enlighet med ofvan angifna syfte, att utskottet finner lämpligt bifoga äfven den vid detta utlåtande; och får utskottet hänvisa till denna skrifvelse, som

utmynnar i en hemställan, att »armén, flottan, postverket, statsjärnvägarne och öfriga statsförvaltningar», skola till fångvårdsstyrelsen inkomma med rekvisitioner å sådana för deras räkning behöfliga persedlar, som kunna i fängelserna förfärdigas.

Öfver denna fångvårdsstyrelsens hemställan har Kungl. Maj:t infordrat yttranden af järnvägs- telegraf- och generalpoststyrelserna samt marin- och arméförvaltningarna; och ställa sig dessa styrelser och förvaltningar, enligt hvad utskottet inhämtat, i hufvudsak välvilligt till fångvårdsstyrelsens förslag.

Järnvägsstyrelsen, som anser att statens järnvägars behof af borstbinderiarbeten och blusar skulle kunna tillverkas inom fängelserna, har icke något emot, att behofvet af borstbinderiarbeten fylles från dessa, hvaremot styrelsen håller före, att det för betjäningen erforderliga antal blusar fortfarande såsom hittills bör få så vidt möjligt tillverkas af änkor efter personal, som varit vid statens järnvägar anställd.

Telegrafstyrelsen anför, att åtskilliga för telegrafverket behöfliga arbeten utan tvifvel lämpa sig för utförande i fängelserna, såsom förfärdigandet af en del beklädnadsartiklar, bokbinderiarbeten, montering af växelbordsnören m. m., hvarför telegrafstyrelsen förklarar intet vara att från dess sida erinra mot framställningen.

Generalpoststyrelsen biträder förslaget särskildt med hänsyn till den besparing, postverket genom det ifrågasatta tillvägagångssättet skulle vinna. Styrelsen anser såsom lämpliga föremål för fångarbetet kunna ifrågasättas: postsäckar, sydda postpåsar, postväskor, brefbärareväskor, posttjonsbröstväskor, sämskskinnströjor, blankettskåp, poststolar och soffor äfvensom uniformsbeklädnadsersedlar.

Marinförvaltningen anser det äfven ur flottans synpunkt vara fördelaktigt, om en del af dess behof af olika förrådsartiklar kunde erhållas genom fångarbete, och omnämner bland effekter, som lämpligen kunde tillverkas af straffångar: bussarångkläder, kalsonger, blå ylleskjortor, byxor af bomullsväf, skjortor af lärft, skodon, klädsäckar, borstbinderi-, tågvirkes-, samt en del läder- och snickeriarbeten jämte en hel del andra förnödenhetsartiklar, hvilka nu i allmänhet upphandlas genom privata leverantörer.

Arméförvaltningen tillstyrker förslaget, dock under förbehåll att fångarnes arbete för arméns räkning icke användes i större utsträckning, än att vid truppförbanden befintliga egna verkstäder, som på auförda skäl anses oundärliga, därjämte kunna äga bestånd.

Hvad därefter angår frågan om fångarbetets konkurrens särskildt med de blindas arbete, synes det utskottet uppenbart, att om nämnda

konkurrens med det fria arbetet i allmänhet är olämplig, så är den särskildt förkastlig, då den vänder sig mot våra blinda medmänniskor. Såsom känt torde vara, äro nämligen de blinda för sitt uppehälle hufvudsakligast hänvisade till endast tvenne yrken: korgmakeriet och borstbinderiet, sedan repslageriyrket numera i allmänhet utöfvas på ett sätt, som ställer de blinda utanför detsamma.

Antalet blinda personer i Sverige utgör för närvarande omkring 4,000, hvaraf 95 procent anses vara obemedlade. Från blindinstitutet vid Tomtebodas och handtverksskolan i Kristinehamn utgå årligen, efter erhållen undervisning, 30—40 blinda, som i regel ägna sig åt förstnämnda tvenne yrken. Enligt hvad utskottet inhämtat, arbetade i vårt land under år 1901 vid fabriker och i handtverkerier omkring 350 män och kvinnor med korgmakeriarbeten samt omkring 550 med borstbinderiarbeten; och i fångelserna sysselsättas ett afsevärdt antal fångar med samma slags arbeten. Sålunda sysselsattes i medeltal dagligen i rikets fångelser under nedannämnda år följande antal fångar med korgmakeri (stol- och mattflätning däruti inbegripet) och borstbinderiarbeten:

År 1898	419
” 1899	396
” 1900	433
” 1901	452
” 1902	429,

eller i medeltal under sagda femårsperiod 425 fångar årligen.

Det stora antalet blinda arbetare har således att i kampen för sin tillvaro upptaga konkurrens ej blott med de fria, normala yrkesarbetarna utan äfven med fångarne i statens fångelser. I denna dubbla konkurrens lära de icke kunna undgå att komma till korta. Ty äfven om de på grund af sina små anspråk och den förnöjsamhet, som är för dem be-tecknande, kunna bestå i konkurrensen med andra fria arbetare, så förmå de dock icke att med framgång upptaga striden mot dem, som förfoga öfver den ytterst billiga arbetskraft, som erhålles i fångelserna.

Det bör därför icke väcka förvåning, att arbetarna vid arbets-hemmet för blinda i Stockholm, där ett 20-tal blinda sysselsättas med korgmakeriarbeten, under nu rådande förhållanden icke förmå att upp-drifva arbetsförtjänsten högre, än att denna endast oväsentligt öfverstiger det belopp, föreningen för arbetshemmet tillskjutit för dess upprät-hållande. Föreningens kostnad för hemmets upprätthållande belöper sig nämligen till omkring 300 kronor årligen för hvarje arbetare, och

bruttoinkomsten för hvarje arbetare öfverstiger, för helt år räknadt, endast obetydligt denna summa. Men samtidigt med att hemmet arbetar under så tryckta förhållanden, drifver en enskild affärsman i Stockholm en mycket omfattande affär med korgmakeriarbeten, som tillverkas i fångelserna, och denne affärsman är tillika leverantör åt arméförvaltningen — det vill säga, att den vara, han för ett ringa pris förskaffar sig genom aftal med fångvårdsstyrelsen, säljer han, naturligtvis med större eller mindre vinst, till arméförvaltningen. Man torde näppeligen kunna erhålla ett mera påtagligt bevis för olämpligheten af den nuvarande anordningen af fångarbetet och det berättigade i fångvårdsstyrelsens ofvan omförmälda framställning.

En väsentlig orsak till de blinda arbetarnes svårighet att själfva försörja sig är utan tvifvel att finna i denna tillintetgörande konkurrens, för hvilken de utsättas genom fångarbetets billighet. En följd af denna konkurrens blifver ock, att mången blind arbetare, som icke kommer i åtnjutande af bidrag från någon förening i välgörenhetens tjänst, nödgas att taga sin tillflykt till den allmänna fattigvården, där han visserligen i utbyte för sitt arbete erhåller ett nödortfigt uppehälle men utsättes för faran att utan eget förvållande förlora den känsla af människovärde, som uppbär den frie, om än fattige mannen, så länge han förmår att genom eget arbete försörja sig själf och de sina.

Då man vet, att de blinda, som erhålla uppfostran i institutet vid Tomtebodan, därstädes i regel genomgå en tio-årig utbildning, vidare att kostnaden för denna utbildning beräknas till omkring 10,000 kronor för hvarje blind, samt att staten bidrager med ungefär hälften af denna kostnad, så ter det sig obestriddligen mycket egendomligt, att staten, i stället för att stödja och till äfventyrs genom arbetstillfälle hjälpa den sålunda till själförsörjning uppfostrade blinde, fastmer genom egna åtgöranden försvårar, för att icke säga omöjliggör hans existens.

Det synes utskottet därför, att den af femte nordiska mötet för abnormsaken vid dess sammanträde i Stockholm sistlidet år fattade resolution, hvaruti uttalas önskan, att regeringarna måtte förbjuda tillverkning inom fångelserna till försäljning i allmänna marknaden af sådana arbeten, till hvilkas tillverkning de abnorma för sin utkomst äro hufvudsakligen hänvisade, äger sitt fulla berättigande. Och det må tillåtas utskottet att i detta sammanhang återgifva följande yttrande, som vid blindkongressen i Bryssel år 1902 fälldes af dåvarande belgiske ministern Lejeune, hvilken redan 1894 kontrasignerat förbud mot utsläppande af fångarnas arbeten till konkurrens i den allmänna marknaden. Han yttrar: »Då konkurrensen vänder sig mot de blinda och deras

traditionella yrken, blir den icke längre en blott intressefråga, den blir en uppenbar grymhet, en vidunderlighet.»

Hvad utskottet anfört i fråga om fångarbetets konkurrens med de blindas arbete torde i tillämpliga delar gälla jämväl konkurrensen med det arbete, som utföres af de vanföra och de lytta.

Då utskottet förmenar, att de abnorma, de svagaste i samhället, böra framför andra vara befriade från en otillbörlig konkurrens från statens sida, som i väsentlig mån försvårar deras redan förut hårda kamp för tillvaron, finner utskottet rättvisa och billighet bjuda, att den af motionären afsedda förändring i fångarbetets anordnande snarast möjligt kommer till stånd. Och ehuru motionären omnämner endast konkurrensen med korgmakeriyrket, tillåter sig utskottet dock uttala den förmodan, att Kungl. Maj:t, genom en framställning från Riksdagens sida om åtgärder i det afsedda syftet, skulle föranledas att taga hänsyn jämväl till borstbinderiyrket, då dessa båda yrken i fråga om de blindas intressen synas vara likartade.»

Första Kammarens utskott, som instämmer i de af Andra Kammarens utskott till stöd för dess framställning gjorda uttalanden, får alltså med hänvisande till nämnda utskotts yttrande och förslag hemställa,

att Första Kammaren måtte biträda Andra Kammarens i detta ärende fattade beslut.

Stockholm den 19 april 1904.

På utskottets vägnar:

CH. E. VON OELREICH.